

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE”, IAȘI
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – ALEXANDRU ROSETTI”, BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU”, CLUJ-NAPOCA

**LEXICOGRAFIA ACADEMICĂ ROMÂNEASCĂ.
PROVOCĂRILE INFORMATIZĂRII
AcadLexi 2025**

Volumul cuprinde lucrări prezentate la ediția a XIV-a a Colocviului cu participare internațională „Lexicografia academică românească. Provocările informatizării”. AcadLexi 2025 (<https://philippide.ro/acadlexi.html>).

Coordonatori de volum: Elena Isabelle Tamba, Mariana Nastasia

Editori:

Alexandru Anghelina
Iulia Barbu-Comaromi
Călina Ciocoiu
Alexandra Ilie
Mircea Minică
Andreea-Nora Pușcaș

Referenți științifici:

Conf. univ. dr. Ana-Maria Minuț
CS I dr. Gabriela Haja

Coperta: Lucian Săcrieru-Dragomir

ISSN: 3008-6159

ISSN-L: 3008-6159

DOI: https://doi.org/10.52257/30086159_2025

© 2025 Editorii volumului. Toate drepturile rezervate.

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Str. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE”, IAȘI
INSTITUTUL DE LINGVICĂ „IORGU IORDAN – ALEXANDRU ROSETTI”, BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE LINGVICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU”, CLUJ-NAPOCA

ACTELE COLOCVIULUI INTERNAȚIONAL „LEXICOGRAFIA ACADEMICĂ ROMÂNEASCĂ. PROVOCĂRILE INFORMATIZĂRII” AcadLexi 2025

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2025

IGNORANȚI, FALSIFICATORI, MAEȘTRI SAU DETECTIVI? DESPRE LEXICOGRAFI ȘI IMAGINAR LINGVISTIC ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ

ANDREEA-NORA PUȘCAȘ*

Motto: „Un dicționar nu se poate lucra pe apucate și cu redactori improvizați. Pentru ca el să apară regulat, se cere ca cei ce-l scriu să lucreze în fiecare zi câteva ore în șir, să-și dedice, deci, acestei lucrări tot timpul și toată energia lor.”
(AAR 1927, seria III, tomul III: 228)

Introducere

Prin lucrarea de față ne propunem să realizăm o radiografie a modului în care sunt prezentați lexicografi în presa românească de-a lungul timpului, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în prezent. În selectarea materialului, am plecat de la baza de date *Arcanum*.

În momentul consultării acestuia, la introducerea cuvântului „lexicograf”, au rezultat 1947 de ocurențe, care cunosc următoarea delimitare cronologică: pentru anii 1860–1899: 99 de intrări, pentru 1900–1946: 312 intrări, pentru 1947–1989: 916 intrări, pentru 1990–1999: 250 de intrări, iar pentru perioada de după 2000: 370 de intrări. Aceste ocurențe au fost reprezentative pentru mai mult de 200 de publicații, eterogene ca profil și localizare temporală: *Voința națională*, *Adevărul*, *Dimineața*, *Scânteia*, *Limba română*, *Observator cultural*, *Dilema* etc. Menționăm că studiul nostru vizează nu doar lexicografia de limbă, ci și cea specială, didactică sau enciclopedică, urmărind o perspectivă generală asupra mentalului românesc. Următorul pas a presupus sistematizarea informației lingvistice în funcție de registrele imaginare pe care le-am „decantat” din corpusul de texte. Acestea fac referire nu doar la lexicografi și rolul lor, ci și la modul în care creatorii de dicționare sunt percepuți de societate, de colegii de breaslă sau, uneori, chiar de ei înșiși.

Câteva precizări metodologice

* Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Academia Română, Filiala Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, nr. 21.

În analiza pe care o vom întreprinde, vom opera cu concepte precum *metaforă conceptuală*, *domeniu-țintă*, *domeniu-sursă*, *rețele conceptuale*, *spații mentale*, *imaginar lingvistic*.

Potrivit lingvisticii cognitive, metafora depășește nivelul de instrument lingvistic, ținând mai degrabă de gândire, prin unirea rațiunii și a imaginației. Metafora conceptuală se manifestă prin intermediul limbii, influențând modul în care gândim și acționăm: structura gândirii noastre este modelată prin această dimensiune conceptuală; de exemplu, concepte „abstracte” precum *banii* sau *sentimentele* – numite *domeniul-țintă* – sunt exprimate prin termeni „concreți”, care au legătură cu experiența directă a vorbitorilor (mișcare, simțuri, manipularea obiectelor) – numite *domeniul-sursă* –, creându-se diverse *rețele conceptuale* între acestea (Lakoff 1993: 208–209; Lakoff, Johnson 1999: 89).

Abordarea cognitivă trebuie pusă în relație cu reprezentările subiectului vorbitor despre limbă (dimensiunea metalingvistică) și cu dimensiunea culturală a limbajului; imaginarul lingvistic este modelat din punct de vedere cultural și include reprezentările despre obiecte sau privitoare la modul în care vorbitorul își reprezintă lumea – stabilite la nivelul limbii (dimensiunea etnolingvistică) (Platon 2020: 24).

Lexicograful în presa românească

În presa românească, referirea la meseria de lexicograf apare adesea într-o înșiruire de elemente, mai pregnant în contextul preocupărilor enciclopedice ale secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, dar și în cel al unor activități din medii convergente. De pildă, în publicația *Timpu* este semnalată ridicarea statuii lui Protopopescu-Pake în București, indicându-se inscripțiile gravate: „La dreapta: filantrop, profesor la Școala de Comerț și fondator al Școlii de Științe Politice și Administrative. Pe partea stângă: *lexicograf*, juriconsult, prefect al poliției” (Tim. 1899, nr. 174: 1899). A fi lexicograf e mai mult decât o profesie, devine vocație sau pecete identitară: este semnificativ să menționezi că ești prieten, printre alții, cu lexicograful Castel de la Londra sau că scriitura lui Julian Barnes poartă, prin speculațiile gramaticale, amprenta timpului pe care acesta l-a petrecut lucrând ca lexicograf la *Dicționarul limbii engleze*. Reprezentativă este și percepția asupra propriei persoane, construită prin prisma prestigiului conferit de statutul profesional, aspect vizibil, de pildă, într-un anunț publicitar din anul 1996, în încercarea de a atrage mai mulți elevi la meditații particulare de gramatică: „*Lexicograf*, meditez gramatică, drept, poziție, filologie, literatură, gimnaziu, convenabil” (R. Lib. 1996, nr. 1788: 10). Este de punctat faptul că nu e lăsată în umbră nici conversia profesională, care nu poate depăși însă nivelul diletantismului: astfel, A. Resmeriță este descris de către un fost elev ca „*pictor și lexicograf* la fel de intransigent” (G.L. 1968, nr. 9: 1), probabil, o aluzie la ideile pe care acesta le-a susținut vehement întreaga viață, distanțată de atitudinile desconsideratoare ale contemporanilor (v. Seche 1969: 98–104).

Potrivit uzanțelor gazetărești, există tendința de a asocia creatorul de dicționare cu reprezentări ale altor meserii:

a) **meșter** sau fasonator, deconstrucția imaginilor mizând pe ideea de *facere* (*homo faber*). Se activează următoarea rețea conceptuală: informațiile introduse în dicționar – materia primă; dicționarul – obiectul fasonat; Institutul – atelier. Astfel, în *atelierul* său, unde se află dicționarele predecesorilor, *meșterul*-lexicograf *confecționează, modelează* sau *șlefuieste* dicționarul, „*deschide ferestre cu ramă precisă* spre zone bine delimitate ale tezaurului lexical” (AZ 2004, nr. 279: 5). În altă direcție de argumentație, se anihilează metafora *meșteșugului*, ca opus *științei*: „munca lexicografului *nu este o muncă tehnică, un meșteșug, ci o adevărată știință* care cere cunoașterea profundă a celor mai variate domenii ale lingvisticii” (LR 1955, nr. 3: 72).

b) **agricultor** sau viticultor, rețeaua conceptuală fiind construită în mod stratificat. La un prim nivel conceptual, textele (literare) sunt holde, terenuri nedefrișate; limba – o țarină; elementele din sistem – răzoare; poporul – o vie; cuvintele vechi – flori; dicționarul – rod: „prin țările culte ale Apusului [...] lexicografii de azi n-au decât *a secera, a aduna în mănuchi* – sau cel mult *a prăși* – în *holdele literare* semănate de secolii de către predecesorii lor. [Hasdeu] [...] *trage brazdă nouă și despică ogor în țelină*. El însuși ne-a explicat mai cu de amăruntul cum și-a *croit răzoarele, cum-și destupă rădăcinile* și cum, lucrând mereu în trudă, îi *răsar* în preajmă miile de *prețioase floricele* ale vechei noastre limbe” (VN 1887, nr. 786: 2); „G. Barițiu [...] lucrase 42 de ani *în via națiunei*” (Tra. 1878, nr. 5: 60). Alteori, autorii de dicționare sunt imaginați ca rezumându-se la rolul de culegători sau *adunători de cuvinte*: ideile prezente în cărți – sâmburi; scriitorii – agricultori; împerecherile de cuvinte – fructe: „creatorul [...] venea, în cele din urmă, să dea slobozenie și despotmolire *sâmburelui* de idee. [...] lexicografii *vor culege* însă multă vreme de aci încolo împerecheri de cuvinte vii și animatoare” (Dim. 1929, nr. 7991: 3).

c) **vânător** (lexicografia – teren de vânatoare; dicționarul – animalul vânat): „considerau unele domenii de lucru ca feudă, ca un *teren de vânatoare* propriu – cutare profesor deci nu se amestecă, nu critică activitatea altuia în lexicografie” (SCL 1952, tomul III: 27).

d) **miner** (analogie profilată prin aluzie la izvorul nesecat al zăcămintelor; dicționarele – mine; a căuta informații în dicționare – a săpa în adânc): „la o atât de vastă operă lexicograful recurge ca la o *mină* de nădejde” (R. Lit. 1984, nr. 44: 7).

e) **brutar** (dicționarul – pâine; utilizatorii – consumatori): „dicționar [...] de care noi aveam *nevoie ca de pâine*” (Ep. 1937, nr. 2493: 1).

f) **povestaș** (dicționarul – o epopee; destinul cuvintelor – o poveste): „*epopeile moderne* sunt scrise de lexicografi [...]. Cuvântul tratat lexicografic este, față de evenimentele și stările totdeauna colective pe care le *povestește*, ca logaritmul unei cifre incomode... Iar destinul cuvintelor e *povestea* [...] lexicografică” (Luc. 1959, nr. 8: 4).

g) **muzeograf** (dicționarul – un muzeu; cuvintele definite – exponate; modul de redactare – modul de aranjare a exponatelor): „Un dicționar se aseamănă cu un *muzeu*, a cărui valoare stă în primul rând în bogăția inventarului său. [...] dibăcia directorului, care așează piesele muzeale în lumina și în ambianța necesară, utilizând orice colț din spațiul,

totdeauna prea redus, al clădirii sale” (AAR 1927, seria III, tomul III: 218–219); „ideea unui Muzeu al Limbii Române, care urma să adune sub același acoperiș pe cei mai buni lexicografi” (Fl. 1989, nr. 10: 15).

h) **funcționar**, domeniu care se activează în special în legătură cu lipsa vocației: „lingvistica vrea să rămână o știință a oamenilor, și nu o tehnologie oarecare din arsenalul [...] unor lexicografi-*funcționari*” (Ram. 1984, nr. 12: 9).

i) **profet**: acest nucleu generator de imaginar este activat cu referire la abilitatea lexicografului de a identifica cuvinte care urmează să intre în limbă.

Am identificat numeroși determinanți întrebuițați pentru a descrie creatorii de dicționare, uneori în comparație cu alți lexicografi de seamă luați drept reper și care indică:

a) **o însușire la cel mai înalt nivel**, adesea în contextul publicității cu apariție recurentă; lexicografii se diferențiază de ceilalți reprezentanți din tagmă prin calitățile intelectuale care devin „o cheazășie de reușită strălucită” (Lu. 1934, nr. 3824: 2). Printre autorii de dicționare evidențiați se numără B. P. Hasdeu, H. Tiktin, I. A. Candrea, I. Nădejde, V. Bogrea, M. Seche, I. Pătruț, V. Breban, însușirile acestora fiind adesea prezentate la superlativ relativ (*cel mai mare, cel mai bun*), prin intermediul unor adjective fără grad de comparație (*eminent, neîntrecut, excepțional, ilustru, remarcabil, genial*) sau prin adjective care indică o atitudine mai moderată (*mare, bun*). Mai rar transpare o atitudine defăimătoare: lexicografii sunt catalogați drept *mediocri* sau *mărginiți*. Un alt aspect comun este descrierea lexicografilor drept deschizători de drumuri, subliniindu-se realizările acestora: *pentru întâia dată un lexicograf român..., întâiul lexicograf cu preocupări..., a făcut ceea ce niciun lexicograf nu reușise să facă*, sau, alteori, din contră, negându-se această calitate.

b) **cunoștințele temeinice**: *erudit, învățat, documentat, procopsit, bine informat, mare savant, enciclopedie, autoritate suverană*. Informația din jurul acestui nucleu conceptual pendulează între a fi extrem de bine instruit (doar lexicografii par să fi auzit de anumite cuvinte) și a fi limitat în cunoaștere (anumiți termeni le sunt *necunoscuți*).

c) **experiența**: *experimentat, cu (o) experiență/carieră (îndelungată/bogată), încercat*. Experienței adăugate la pregătirea profesională i se opune amatorismul, în diada *oficial vs neoficial* sau cu referire la superficialitatea muncii: cel care se dedică lexicografiei în timpul liber este numit *lexicograf amator, improvizat, diletant, potențial, ocazional/de ocazie, cu pricepere/aspirații de lexicograf, cu preocupări sporadice și superficiale*. Grăitoare sunt și câteva imagini în concordanță cu logica celui care urmărește faima: „numai cu *galoane de lexicolog și lexicograf*” (Rom. P. 1991, nr. 11: 10); „dascăli întreprinzători au umplut teșghelele librărilor [...] cu *încropeli dicționărești*, confirmând [...] că truda onestă, devotamentul, răbdarea și *priceperea lucrului de lexicograf profesionist* nu mai au căutare” (T. azi 2015, nr. 1–3: 374). Trecerea de la amatorism la profesionalism nu este însă imposibilă: publicațiile din perioada comunistă ilustrează cum, printr-un sprijin neprecupețit (în special datorită Partidului), lexicografii *cresc* și, deși *neinițiați*, pot deveni cercetători *valoroși*.

d) **munca intensă**: fiind *harnici, zeloși, infatigabili, laborioși, muncitori buni și cu talent*, lexicografii *ostenesc* sau *trudesc* la redactare, *muncesc cu hărnicie (sistematică)*, *(de)pun o muncă uriașă/intensă/migăloasă/extraordinară/asiduă/susținută/de Sisif/impresionantă ca stăruință, depun eforturi (impresionante)* în alcătuirea dicționarilor și *se dedică* acestora. Ei dau dovadă de *jertfă*, dedicându-se ani mulți unei lucrări, *muncind fără preget, cu un efort epuizant*, „*într-un ritm atât de rapid*, încât ar părea fantastic lexicografilor de azi” (Luc. 1977, nr. 37: 1). Atrage atenția faptul că, în spațiul mental, elementul lexical *lexicograf* devine termen de comparație, ca vector al strădaniei: *efort de lexicograf; a semăna/a lucra ca un lexicograf*.

e) **rigoarea**, aspect vizibil în descrierea sarcinilor specifice: lexicografii *adună, înregistrează, ordonează, clasifică, delimitează și selectează* sensul și funcțiile cuvintelor. Ei sunt *riguroși, meticuloși, migăloși*, au *rigoare expresivă, minuție, precizie riguroasă* sau, din contră, dau dovadă de *un practicisim lipsit de uniformitate*, sunt *inconsecvenți și neriguroși* în modul de lucru. În mentalul gazetăresc, rigurozitatea combinată cu respectarea regulilor poate avea drept consecință lipsa creativității: unii redactori devin *habotnici*, pe când alții, *seci*, oferă *explicații serbede*. Reprimarea fanteziei creatoare devine o cerință *sine qua non*: „o obligatorie și uneori frustrantă punere între paranteze a oricărei tendințe de manifestare a fanteziei creatoare ori a egoului lexicografului” (T. azi 2016, nr. 10–11: 259).

f) **seriozitatea**: lexicografii sunt *plini de răspundere, temeinici, tenace, perseverenți*, cu puține excepții, când *tergiversează* finalizarea operelor începute. Atrage atenția faptul că imaginarul lexicografic îi neagă autorului de dicționar dreptul la jovialități: „titlul de lexicograf [...] se potrivește mai greu cu paharul de vin” (R. Lit. 2018, nr. 23: 26).

g) **identificarea de soluții la problemele întâmpinate**: se avansează tiparul potrivit căruia munca de lexicograf *e (nespus de) grea/solicitantă/lipsită de satisfacții științifice*, că anumite sarcini reprezintă *o adevărată/serioasă/mare greutate*. Prin urmare, autorii de dicționare trebuie să țină *bărbătește piept* dificultăților care privesc, în general, tipul de dicționar, selectarea cuvintelor-titlu, stabilirea sensurilor, lipsa atestărilor, schimbările petrecute în societate sau numărul mic de lexicografi.

h) **implicarea emoțională**: lexicografii trăiesc o *emoție specială* când lecturează cuvinte rare, sunt *îndrăgostiți* de profesia lor, manifestă o *mulțumire și o frământare sufletească* în fața unor opere de artă superioare. Ei dezvoltă o relație vie cu dicționarul, *o legătură valoroasă*, descrisă uneori în termenii căutării și ai ascunderii: *sursele primare se lasă cu greu descoperite, nu sunt dispuse a se arăta binevoitoare sau generoase cu cercetătorul*, jucându-i feste și trimițându-l adesea pe piste false.

i) **rolul de legiuitor**, lexicograful depășindu-și sarcina de a înregistra cuvinte, sensuri sau citate – el *schimbă limba după bunul plac, influențând* uzul cuvintelor și *intervenind activ* în dezvoltarea limbii: „limba unui popor *atârnă de regulele* ce i le fac gramaticii și lexicografii și [...], odată arătată o direcție oarecare, limba se schimbă după ea cu timpul” (LAR 1898, nr. 2: 100).

j) **remunerația proastă**, beneficiile financiare nefiind pe măsura eforturilor depuse: lexicograful este supus la *umilințe*, este plătit *cu sume derizorii*, *trăiește la limita mizeriei*.

k) **delincvența**, termenii din acest registru variind, într-o critică violentă, de la persoană *fără scrupul*, cu *naivitate prefăcută*, la *imitator*, *falsificator*, *farsor* sau *plagiator* – „se copiază unii pe alții [...], ca să pară totuși originali, fac unele schimbări care, bineînțeles, sunt toate în detrimentul adevărului” (VN 1907, nr. 6569: 2); „un Șăineanu-lexicograf poltron, nu numai: *farsor*, *frustrator*, *insolent*, *insultător al științei* și *maiștrilor lexicografi*, *mințitor* de adevăruri lexico-literare și *plagiator* neomenos” (Op. 1898, nr. 150: 3); „*i-a plagiat* din scoarță în scoarță” (Ec. M. 1898, nr. 140: 2), până la *hoț* sau chiar *criminal de cuvinte* – „*confecționează*, prin *furt*, un dicționar pentru a prelungi schizofrenia identitară [...] ceata de lexicografi românești care, cică, *ar căsăpi* cuvintele moldovenești” (Luc. 2003, nr. 37: 21).

Potrivit acestui registru infracțional, lexicografii se fac vinovați de însușirea realizărilor altor persoane (fără a se ține cont de faptul că în elaborarea unei lucrări lexicografice este imposibil să nu te raportezi la operele publicate anterior), dar și față de limbă sau națiune (ei debilitază organismul național). Atrage atenția în special mediatizarea antisemită acerbă împotriva lui L. Șăineanu, care merge dincolo de valoarea științifică a lucrărilor sale, pierzându-se din vedere faptul că *Dicționarul universal al limbei române* a constituit „un adevărat fenomen cultural”, fiind prima operă lexicografică românească pentru mase (v. Seche 1969: 82). Linia imaginarului se mută uneori spre registrul religios, vorbindu-se despre comiterea de *păcate* de către autorii dicționarelor: „lexicograful se mulțumește cu două-trei considerații filologice și cu o categorisire numai și numai din punct de vedere utilitarist. *Păcatul* acesta nu e numai al lexicografilor” (Lu. 1931, nr. 2974: 1). La polul opus și cu mult mai puțină frecvență, lexicografii sunt înfățișați ca având ținută morală: sunt *scrupuloși*, *onești*, dând dovadă de *integritate* sau *probitate*.

l) **boala: miopia științifică** – atunci când nu pătrund fața nevăzută a cuvintelor (în timp ce prestația calitativă este descrisă în termenii unei *priviri agere*) – sau acuzând senzația de vărsătură în cazul superficialității: „un lexicograf [...] este obligat să consulte tot felul de lucrări de specialitate, altfel *cade în greață*” (U. 1939, nr. 21: 4).

m) **caracteristici copilărești**, trăsătură ce pedalează între ștregărie și inocență: unii specialiști în lexicografie sunt prezentați ca *jucăuși*, *neastâmpărați* sau *ghidușari*, fiind *trași de mânecuță* pentru neobișnuitul abordării științifice, în timp ce alții *respiră inocența* în modul în care definesc anumiți termeni. Se fac aprecieri legate de vârstă și din perspectiva senectuții; spre exemplu, M. Stăureanu este numit „*moșneguțul* cărturar” (Dim. 1935, nr. 10304: 1).

n) **simțul umorului** (*glumeț*, *spiritual*), trăsătură desprinsă din redactarea definițiilor, cum este cazul următoarelor exemple celebre: *lexicograful* definit de către S. Johnson drept „un salahor inofensiv”, iar *mecena*, drept „un nenorocit care oferă sprijin financiar cu insolentă și este răsplătit cu *lingușeli*” (Luc. 2000, nr. 34: 21). Lexicograful este alteori înfățișat cu sobrietate, având „*preocupări grave și solemne*” (Dim. 1926, nr. 6921: 3).

o) **continua pregătire profesională**, într-o abordare care disciplinează; asupra acestei trăsături se insistă în special în publicațiile din perioada comunistă, pentru a se sublinia experiența bogată și calificarea științifică facilitată de Partid: „*perfecționarea continuă a cadrelor de lexicografi*” (LR 1955, nr. 5: 58).

p) **lexicografia = marcă a prestigiului**, nucleu imagistic care apare adesea clișeistic cu referire la meserie în general sau la o persoană specifică, din România sau din străinătate: lexicografii sunt *iluştri, reputați, prestigioși, (bine)cunoscuți, celebri, notorii, demni de înregistrat în istoria culturii*. Aspirația spre prestigiu devine o imagine centrală în presă: de pildă, despre un autor se spune că a încheiat un proiect „*spre lauda și mărirea numelui său*” (R. Lit. 2004, nr. 3: 3), iar despre altul că nutrește „*ambiții de lexicograf*” (V. Rom. 1958, nr. 2: 104), prestigiul contribuind la dobândirea eternității – Samuel Johnson este descris ca fiind *nemuritor* (C. 1973, nr. 6: 9). Numele acestuia din urmă are cea mai frecventă apariție în publicațiile consultate; el pare să stârnească interes în rândul jurnaliștilor și prin prisma creațiilor lexicale care pornesc de la substantivul propriu (*johnsoneză, johnsonian*) sau a anecdotelor, adesea reformulate și reiterate, care îl privesc pe lexicograful englez (uneori, numele se uzează în anonim după atâtea preluări). Redăm o astfel de anecdotă cu titlu de exemplificare:

Marele lexicograf Samuel Johnson spunea despre un prieten, nefericit în căsnicie, care s-a recăsătorit foarte repede după ce rămăsese văduv, că este dovada triumfului speranței asupra experienței (J.N. 2006, nr. 3 953: 39).

Considerația de care se bucură lexicografia este vizibilă și în relatarea unor evenimente din viața unor autori celebri sau chiar a unor rude ale acestora (sunt preferați din nou lexicografii din străinătate, fapt care denotă o cunoaștere insuficientă a culturii proprii sau o dorință prea fadă de popularizare a acesteia). Informațiile sunt prezentate ca știri, comemorări sau ca parte din rubrica *Știați că?* și privesc decesul – în primii ani, informația este redată telegrafic sau eliptic: „*Gotha, 27 august. Lexicograful George a murit*” (Lu. 1895, nr. 2648: 3), aniversarea zilei de naștere – „*Unul din cei mai remarcabili lexicografi contemporani, savantul englez Eric Partridge, a împlinit 70 de ani*” (C. 1964, nr. 10: 8), oferirea titlului de cetățean de onoare al localității natale, logodna – „*În anul 1798, miss Mathilde Johnson, nepoata celebrului lexicograf Johnson, se logodi, fiind în vârstă de 17 ani*” (Ev. 1902, nr. 77: 2), întemnițarea – „*a fost arestat cunoscutul lexicograf Derzavia, care a fost însărcinat cu scoaterea unei mari broșuri*” (U. 1937, nr. 221: 1).

Opusul notorietății este uneori înțeles ca anonim, unii lexicografi fiind descriși, împreună cu opera lor, drept *necunoscuți, anonimi sau obscuri*.

q) **alte trăsături de caracter**, cuprinse, de obicei, sub umbrela paradoxului: *intuitivi, cu simțul limbii, pasionați, devotați, îndrăzneți în știință sau prudenți, dârji, originali, fanteziști, necugetați, temători* – „*Mi-era teamă* – e una dintre «bolile» meseriei! – că s-ar fi putut să-mi scape ceva” (C. Lit. 2006, nr. 9: 36), *modești sau orgolioși, subiectivi sau obiectivi, uituci, ignorați, încremeniți în proiect* (*abandonează sau întârzie proiectele, sunt implicați în mai multe încercări lexicografice*).

Munca la dicționar

Metafora *drumului* este una dintre cele mai prolifiche reprezentări ale imaginarului lexicografic studiat. Aceasta se organizează în jurul următoarelor ramificații conceptuale: lexicograful – drumet; metodele de cercetare – trasee; redactarea definițiilor – parcurgerea drumului; lucrarea lexicografică – drumul străbătut; normele/definiția/dicționarele anterioare/coordonatorul lucrărilor – călăuze; obstacolele întâlnite în munca la dicționar – spini; îndepărtarea de anumite obstacole – fugă; cunoașterea mai multor domenii ale științei – orientarea pe drum; schimbarea metodei de lucru – schimbarea traseului; nefinalizarea dicționarului – rătăcirea pe drum. În vizualizarea drumului pe care îl are în față, semnificativă, pentru autorul de dicționar, este urnirea din loc, echivalentă, la nivel simbolic, cu ideea de *opțiune* prin urmarea unui model sau urmărirea unui scop.

Redăm următoarele fragmente spre exemplificare: „[lexicograful român] *are în fața sa numai două căi*: 1.A inventaria pur și simplu limba [...]; 2.A tria vocabularul după anumite criterii” (LR 1956, nr. 4: 42); „Ca rezultat al *drumului nou indicat* de genialul Lenin, lexicografii sovietici au întocmit numeroase dicționare” (SCL 1954, nr. 3–4: 283); „un dicționar al Academiei care să servească drept *punct de plecare*” (A. 1926, nr. 13114: 1); „Emoția [...] i-a schimbat *traseul condeului său* de lexicograf” (R. Lit. 2010, nr. 26: 12); „lexicograf *de cursă lungă*” (R. Lit. 2006, nr. 44: 6); „[A. Philippide] a stabilit etapele de lucru și activitățile: *să pornească* mai întâi de la documentare; [...] este foarte posibil *să rămâi blocat* în preamarea masă de informații” (C. 2018, nr. 5: 22); „o definiție mult prea generală pentru ca să poată servi drept *călăuză* unui lexicograf” (LR 1956, nr. 4: 41); „*orientarea* lexicografului în multiplele domenii ale științei este foarte anevoioasă” (SCL 1954, nr. 1–4: 287); „redactorii acestor dicționare *se pierdeau* fie în discuții asupra admiterii sau neadmiterii unui cuvânt, fie în bogăția materialului: dicționarele rămâneau neterminate” (SCL 1952, tomul III: 20); „lexicografii noștri academici *s-au depărtat* de modurile de scriere” (Tra. 1872, nr. 10: 19); „lexicografii care *pornesc* pe această *cale spinoasă* trebuie să cunoască temeinic istoria vocabularului” (LR 1980, nr. 5: 516); „Cu cât e mai *dificil traseul*, cu atât e mai grea munca lexicografică” (LR 1983, nr. 3: 206); „sutele de derivate [...] pe care lexicografii noștri continuă să le *ocolească*” (R. Lit. 1977, nr. 42: 11).

În aceeași tonalitate, semnalăm imaginea *mișcării* autorului de dicționare, contrapusă pasivității, aceasta din urmă fiind corelată cu insuccesul; cu cât deplasarea este mai accelerată și mai puțin rectilinie, cu atât gradul de implicare a redactorului este mai mare: „Autorul *vine* cu experiența sa de lexicograf” (Sc. 1984, nr. 12867: 4); „iscoditorul lexicograf se angajează într-un *slalom* printre «dileme» și «interogații»” (C. Lit. 2004, nr. 12: 78); „lexicograful acesta ne apare ca un contemporan, atâta-i de *sprinten*” (ALA 1938, nr. 914: 11). Atrage atenția faptul că acțiunile hazardate se doresc a fi evitate: „nu ne aflăm în fața unei *aventuri* lexicografice, ci a unui pasionat” (Ram. 1967, nr. 3: 6); „era firește o *întreprindere îndrăzneată* compunerea unui dicționar” (A. 1926, nr. 13114: 1). Alteori, registrul deplasării este configurat prin delimitarea dintre *input* și *output*, cu multiple valențe (mintea lexicografului este echivalată cu un recipient, a cărui deșertare este dezirabilă sau,

din contră, el e cel care trebuie să treacă înlăuntrul limbii, pentru a se contopi cu ea): „[studiul] *ieșit* dintr-o bogată și îndelungată experiență de lexicograf” (Tra. 1927, nr. 2: 110); „Lingvistul, creator al dicționarului normativ, trebuie să *pătrundă* spiritul limbii” (LR 1953, nr. 2: 26).

O altă modalitate de conceptualizare a metaforei drumului, mai puțin productivă însă, proiectează lexicografia drept călăuză, iar cititorii, drept drumeți: „Lexicografii [...] au fost preocupați în permanență de problema *orientării* juste a cititorilor din toate cazurile care puteau provoca nedumeriri” (C. 1958, nr. 2: 3). Majoritatea reprezentărilor identificate în acest sens înlocuiesc imaginea autorului cu cea a operei create, astfel că rolul redactorului de dicționare este neutralizat la nivel simbolic.

Seria metaforelor privind lexicograful este completată de alte conceptualizări:

a) **element de vegetație**, perceput, la nivel metaforic, prin prisma fecundității, cu alte cuvinte, a capacității de a da, ușor și repede, opere științifice; imaginea de bază este secundată de echivalarea minții omului de știință cu un sol fertil, iar a ideilor acestuia cu o plantă: „activitatea *rodnică* de lexicograf” (SCL 1956, nr. 1–2: 76); „colaborarea [...] a fost extrem de *fructuoasă*” (St. 1958, nr. 5: 95); „cât de *productivă* a fost activitatea lingvistică [...] în domeniul lexicografiei” (SCL 1958, nr. 1: 104); „*motivul ce a răsărit* din capul unui lexicograf” (V. Rom. 1907, nr. 1: 28).

b) **proprietar al cuvintelor** – V. Breban este numit „adevărat *stăpân al cuvintelor*” (Or. 1982, nr. 30: 6), **inventator** de cuvinte (lexicograful *fabrică* sau *inventează* termeni, e creator de cuvinte, uneori în mod *abuziv* sau *artificial*), dar și **monitor** al limbii (are rol de *înregistrator*, *monitorizează* folosirea cuvintelor, *veghează* împotriva denaturărilor și a exagerărilor, este *îngrijitor* sau *colecționar* de curiozități lingvistice).

c) **mamă** care își naște dicționarul, lexicograful fiind feminizat: de exemplu, Leon D. Levițchi este numit „lexicograf *de mare travaliu*” (M. 2000, nr. 88: 7).

d) **bun național**, care contribuie la umplerea rezervorului de memorie. Întâlnim deseori adjectivul pronominal de persoana întâi plural în formulări precum: *lexicografii noștri*, *marele nostru lexicograf*, *cel dintâi lexicograf al nostru*, sau a unui verb care indică posesia, în special în legătură cu lipsa dicționarilor și cu pregătirea lor pentru postumitate: *avem lexicografi*; pe de altă parte, se subliniază insuficiența personalului: *avem nevoie de lexicografi*. În altă ordine de idei, autorul de dicționare este și vehicul de transmitere a patrimoniului: el *perpetuează în amintirea copiilor* anumiți termeni-cheie, aducând un serviciu țării – învățământului și vieții culturale, prin foloasele practice, și contribuind mai mult sau mai puțin la cristalizarea identității naționale¹: „filologii și *lexicografii* ne-au creat o limbă și o literatură, au deșteptat în noi simțământul național și au proclamat existența României” (VN 1906, nr. 6 433: 2). Strâns legată de metafora *bunului național* este ideea de datorie (morală) față de limbă, țară și profesie, pe care autorul de dicționare o experimentează: el *e dator a nu trece cu vederea* cuvintele cu care limba se îmbogățește,

¹ Menționăm aici două studii grăitoare pentru imaginarul lingvistic și modelele identitare în lexicografia românească a secolelor al XIX-lea și al XX-lea, redactate de către M. Ștefănescu și M. Minică (2019, 2022).

având obligația, totuși, de a fi rezervat față de nou, fiind „*animat de datorie patriotică* de a alcătui Dicționarul” (LR 1957, nr. 6: 10). În ciuda acestor înfăptuiri meritorii, Statul este descris ca incapabil de a-și susține bunurile: munca lexicografică nu poate fi finalizată din cauza *lipsei sprijinului material* de care dispun redactorii.

e) **luptător**: procesul de redactare este o luptă; dicționarele sunt arme; publicarea lor reprezintă o *izbândă* sau o *izbutire*; cultura este o arenă; inerția și ignoranța sunt dușmani, lupta petrecându-se uneori la nivel global: „lexicografia este *lupta cu inerția*, cu *ignoranța*, cu *dogmele vechi și noi* care frânează mersul societății” (Fl. 1987, nr. 27: 9); „lexicografii noștri *vor învinge nu numai aceste dificultăți*, ci și toate celelalte” (LR 1953, nr. 2: 27); „Marile enciclopedii nu părăsesc însă *arena* culturii. Colective uriașe de cercetători, lexicografi, redactori *se întrec* în diferite țări în a edita enciclopedii” (C. 1967, nr. 2: 8). Pe de altă parte, se neagă utilitatea belică a operei lexicografice, insistându-se asupra dimensiunii temporale: „*Dicționarul limbii române* nu este o operă *de campanie*, ci o activitate aproape permanentă a colectivelor de lexicografi” (LR 1960, nr. 1: 18).

Lexicografii renunță uneori în fața tradiției sau a dificultății muncii: „*Vechea conducere*, din cauza *capitulării totale în fața tradiției* create de lexicografii burghezi, se teme de critica sănătoasă” (SCL 1952, tomul III: 27). Supremul acestei lupte este reprezentat însă de moartea la datorie, proiectată ca mobilizare deplină a forțelor psihice: „*efortul trebuie să fi fost epuizant*: la puține săptămâni după încheierea *Dicționarului*, I. C. Massim înceta din viață. [...] nu mai este vorba de o metaforă, ci de o realitate literală” (Luc. 1977, nr. 37: 1); „dacă va trebui *să moară la datorie*, va muri, numai dicționarul să fie terminat” (C. 1967, nr. 45: 10).

f) **materialul studiat – hrană**. Cuvintele au *savoare* și *fac deliciul* lexicografului, care *se înfruptă* din documentele conceptualizate drept hrană. Pe de altă parte, lucrările lexicografice devin hrană pentru cititori, fiind descrise ca *savuroase* sau *apetisante*.

g) dicționarul – **parte din corpul lexicografului**. În acest proces de corporalizare, fiecare citat este un membru/organ, iar scoaterea acestuia din dicționar este un proces *dureros*. Metonimic, lexicograful ajunge să se identifice cu opera creată: „Deschideți orice *lexicograf*, cercetați înțelesul cuvântului *liberal*” (Ev. 1901, nr. 174: 1).

h) **munca la dicționar este o pedeapsă**, pornind de la celebra maximă: „Dacă *vrei să pedepsești aspru* pe cineva, pune-l să elaboreze un dicționar”. Cuvintele sunt internalizate, fiindu-le atestată forța într-o confesiune sinceră: „Când le-am citit, [...] mi s-au părut exagerate. După o bucată de timp, lucrând la un modest dicționar de proverbe maghiare, mi-am adus aminte de ele și nu le mai consideram deloc exagerate. [...] m-au convins de adevărul condensat, inclus în citatul de sus, determinat deopotrivă de condițiile social-economice și de capacitățile (motivațiile!) personale ale lexicografului” (Fl. 1987, nr. 27: 9). Pedeapsa este plasată și sub incidența nerespectării regulilor: „Lexicografia literară își are legile ei, de la care *nimeni nu se abate nepedepsit*” (C. Lit. 2001, nr. 12: 25).

i) **instrumentarul** întrebuițat de lexicograf este, cel mai adesea, unul scriitoricesc: *o masă de lucru, un condei cu un traseu propriu*, imaginat ca specific acestei profesii, putând

fi periodic înlocuit cu acela al unui traducător, de exemplu. Dicționarul este perceput ca *jurnal intim* – „Dicționarul pe care-l propun nu este al consensului, ci al incitării, nu este neutru, distant, academic, ci părtinitor și pățimaș [...]. Luați-l ca un *jurnal intim*” (O.c. 2003, nr. 153: 21), *cronică, carte de lectură sau diagramă*, diferența dintre cele două din urmă ținând de selectarea și amplasarea citatelor – „pe una o poți primi ca pe acel tovarăș cu care vorbești fără să ți se urască [...]; cealaltă este un fel de schelet, un specimen anatomic, o hârcă cu oscioare numerotate într-un mod foarte simetric, pe care trebui s-o studiezi câteodată, dar cu care unei firi nervoase nu-i prea vine la socoteală a rămâne singură în odaie” (AAD 1886–1887, seria II, tomul IX: 378). Condeiul este secondat de *lupă*, semn al detaliului: „cercetarea cu *lupa* lexicografului [...] a tuturor edițiilor eminesciene” (Fl. 1986, nr. 13: 10), sau de *calculator*, descris drept *unealtă*: „o *unealtă puternică* pentru lexicograf, care-i dă acestuia posibilitatea de a aduna și sistematiza foarte rapid și eficient o imensă cantitate de date” (LR 1965, nr. 5: 528).

Relația dintre lexicografi și restul comunității științifice sau cititorii/societatea se construiește în jurul unor puncte-cheie:

a) li se fac **observații sau sugestii publice**, direct sau indirect, privind includerea unor cuvinte în dicționar, sub formă de înștiințare, beneficiu sau atenționare: lexicografilor *li se sugerează, li se aduc la cunoștință, li se semnalează* sau *li se propun* cuvinte sau definiții noi – „*nu trebuie să scape și atenției lexicografilor*” (M. 1996, nr. 186: 6); „*atenție, lexicografi!*” (Fl. 1982, nr. 27: 1); „*ar merita să fie consemnate de lexicografi*” (R. Lit. 2011, nr. 40: 15).

b) reacție de **recunoștință**: publicarea unei opere lexicografice reprezintă *un prilej de satisfacție* sau de *prețuire* din partea publicului larg, ocazie cu care se aduc mulțumiri oficiale, amintindu-se de eforturile redactorilor. Indirect, ca modalitate de exprimare a aprecierii menționăm și concursurile de rebusuri din reviste precum *Universul copiilor* sau *Ilustrațiunea Română*, organizate cu precădere în perioada interbelică, la care se puteau câștiga premii în bani sau abonamente la revistă. Se adresau întrebări precum „Dicționarul dicționarelor”, „Autorul proiectului de dicționar academic”, „Autorul unui dicționar etimologic”, „Lexicograf francez”, „Autorul dicționarului: *Medicul Nostru*” etc.

c) se face apel la **buna-înțelegere**, sugestiile fiind însoțite de cordialitate: „*să nu se supere niciun lingvist și, deci, niciun lexicograf*” (Luc. 1959, nr. 8: 4); „*Să nu facem greșeala să ne închipuim că [...] lexicografii dețin adevărul ultim (cu tot respectul)*” (LR 1996, nr. 1–6: 72); „*Să nu-l șicanăm pe lexicografii sibiian*” (A. 1931, nr. 14 568: 1).

d) sunt văzuți ca o **autoritate**, fiind consultați în anumite chestiuni lingvistice (mai rar însă în cazul lexicografilor români): „*întrebăm pe marele lexicograf*” (A. 1930, nr. 14 121: 1); „*Lexicografii spun că admirativ-ironicele expresii «noroc porcesc» sau «baftă porcesc» s-ar trage din întrecerile medievale*” (D. 1994, nr. 102: 15). Tot ca parte a autorității este publicarea de *avize*, cum este cel din *Gazeta Transilvaniei* (1944, nr. 63: 5) privind comunicarea susținută de C. Lacea în 12 decembrie 1944: „Lexicografii și rostul lui, cu deosebită privire asupra lexicografiei române”.

e) este o relație **bidirecțională**, mergând și dinspre lexicograf spre public, în calitate de consumator sau colaborator: lexicograful le *este recunoscător* cititorilor, se pune în locul lor pentru a le înțelege orizontul de așteptare, împlinindu-și rolul de a-i *ajuta* prin lămuririle pe care le oferă, într-o abordare echilibrată. Pe de altă parte, el este o oglindă a societății, contribuind la dezvoltarea acesteia și având un rol important în *strângerea relațiilor* culturale între popoare prin elaborarea dicționarilor bilingve. O acțiune comună este aceea de a publica, în paginile unor reviste precum „Studii și cercetări lingvistice” sau „Limba română”, articole de informare privind desfășurarea muncii lexicografice și stadiul lucrărilor.

f) sunt **supuși criticilor**, prin natura meseriei lor – S. Johnson afirma, în prefața dicționarului său, că „Fiecare autor poate aspira la prețuire; *lexicograful poate spera doar să scape de reproșuri*. Și chiar și de această recompensă negativă se bucură foarte puțini” (R. Lit. 2004, nr. 20: 24) –, după cum unii critici își stabilesc un obiectiv din a identifica greșelile prezente în dicționare – un ziarist se recomandă drept „Zgârcit în laude și *sârguincios*, dar fără rea-voință, *în a descoperi scăpările colectivului de lexicografi*” (Fă. 1970, nr. 7 237: 2). Printre criticile comune aduse lexicografilor se numără selectarea materialului lexical, încurcăturile tehnice, copierea informației din dicționarele anterioare, tendința simplificatoare (descrisă drept *foarte gravă*) sau *preferințele abuzive* în stabilirea etimologiilor. Dezvăluirea neajunsurilor lexicografice se încadrează, în general, între doi poli: evidențierea cusurilor pentru a scoate în evidență inferioritatea și, respectiv, prezentarea minusurilor ca fapt divers, fără a se intenționa știrbirea valorii: „*lexicograful nu ezită, dar le amestecă rău*” (Or. 2000, nr. 11: 15); „Păcat de timp și păcat de operele cele multe cetite! (Ori poate n-au fost cetite, ci numai așa răsfoite [...]). *Lexicograful n-a știut să profite* nici de unul, nici de celelalte” (V. Rom. 1906, nr. 10–12: 511); „Dacă dicționarul are uneori și mici lacune sau inconsecvențe, *vina o poartă în primul rând lexicografii noastre*” (LR 1953, nr. 4: 98). Un loc restrâns îl ocupă evidențierea dorinței de a anticipa greșelile, ca urmare a conștiinței lucrului bine făcut: „într-un dicționar ca acesta nu încaperoare de literă. Nu e permis. Nu putem. Dicționarul Academiei este reper pentru cercetările lingvistice serioase” (C. 2018, nr. 5: 22). Atitudinea critică are, uneori, efect terapeutic prin provocarea râsului: „*cum să nu râzi, ba încă al dracului*, când lexicograful latinist în o notă prizărită într-un ziar local, vrând să arate lui enormitatea ce spune” (Op. 1910, nr. 1130: 1).

În fața acestor critici, redactorilor de dicționare li se ia uneori apărarea, oferindu-se circumstanțe atenuante pentru greșelile comise, precum dificultatea întreprinderii sau imposibilitatea cunoașterii exhaustive sau a atingerii perfecțiunii: „întrucât lexicograful român nu posedă cunoștințe temeinice în absolut toate limbile necesare, inegalitățile lucrării sale rămân evidente” (LR 1962, nr. 2: 191); „exactitatea lui Cihac nu este absolută (și *ea nici nu poate fi absolută!*)” (*ibid.*, nr. 3: 320).

Probabil cel mai criticat autor de dicționare rămâne L. Șăineanu (alături de M. Șăineanu sau L. E. Sinigaglia), ca parte a manifestării antisemitismului; de pildă, în publicația *Ecoul Moldovei*, care se descrie pe sine drept „ziar antisemit cotidian”, apar o

serie de articole denigratoare care îl prezintă, nu fără violență lingvistică, drept spurcător de limbă, săvârșitor de sacrilegii, limba și lexicografia degenerând din cauza sa. Dicționarul ajunge să fie considerat nu doar „o frustrare de conștiință și pungi”, ci și una a „conștiinței a însuși onorabilului Minister respectiv în aprobarea acestui dicționar ca carte didactică pentru școale” (Ec. M. 1898, nr. 124: 1–2). Printre pretențiile furibunde ale injuriatorilor se numără scoaterea autorului din rândul profesoratului: Șăineanu „nu merită locul de onoare între cărturarii români și cu atât mai puțin titlul de profesor” (Ec. M. 1898, nr. 140: 2). Din rândul celor incriminați face parte și Tiktin, acesta fiind însă admonestat mai degrabă școlărește („[î]și permite să schimbe limba după bunul sau plac. Da, este imposibil, dar în aceeași vreme *e îngrozitor de trist și de scandalos*. A crezut poate Tiktin că e greșală de tipar?” (V. Rom. 1907, nr. 1: 28).

Relația dintre lexicografi este înfățișată ca fiind una:

a) **a discuțiilor în contradictoriu**: aceștia nu doar că au *părerii împărțite* sau *puncte de vedere diferite* privind materialul elaborat, ci ajung să *discute, să se certe, să se critice* cu vehemență: „d. Sinigaglia *înfruntă cumplit* pe L. Șăineanu, iar acesta [...] ia în răspăr pe d. Sinigaglia: «Poftim, s-a mai găsit și un Sinigaglia, care abia a început să articuleze românește, și-și permite să critice pe un filolog ca mine. Ba încă după ce mă copiază fără pic de rușine și conștiință!»” (Ev. 1901, nr. 215: 3).

b) de căutare a **consensului** și a **colaborării**: își doresc să ajungă *la un punct de vedere unitar*, adoptă *părerile* care se dovedesc mai *convingătoare, colaborează strâns, frumos* sau *eficient* (și cu specialiști din alte domenii), primând anularea eului: „Un autor de dicționar trebuie să aibă tăria de a-și înfrânge orgoliul, de a-și etala talentul, înclinația spre paradox, amânându-le pentru alte lucrări” (R. Lib. 1980, nr. 11147: 2). Personalitatea proprie este uneori umbrită, în favoarea celorlalți, cum este cazul lui Massim: „Massim a fost, totuși, un veritabil Laurian *în gamă minoră*, profesor, educat în aceleași condiții și fiu al aceleiași fantasmă superbe a latinismului, Massim a profesat latinismul mai temperat și mai lipsit de strălucire” (Luc. 1977, nr. 37: 1).

c) **a comparației cu ceilalți**: pe de-o parte, ca factor motivator (pentru a lua exemplu în desfășurarea muncii lexicografice), pe de altă parte, înfăptuind o acțiune încărcată de *durere sau rușine* – „*a considerat ca ceva rușinos să mărturisească că un alt lexicograf a consultat cărți tipărite și manuscrise, pe care el – Tiktin – nu le-a consultat*” (V. Rom. 1907, nr. 1: 34).

d) **întoarsă spre sine**: un editor devine *propriul său lexicograf*, în lipsa unor dicționare satisfăcătoare, fiind adusă în discuție și mulțumirea de sine: „Cele mai utile mi se par – nu zâmbiți! – *dicționarele mele*” (Fl. 1973, nr. 14: 25).

Legătura dintre generații este un catalizator destul de frecvent al publicațiilor consultate, fiind prezentată drept:

a) **conflict generațional**, într-o imagine a lumii în care noul înseamnă progres, iar vechiul, stagnare: „un dicționar incoerent, incomplet, inegal, *un amestec nefiresc de nou și*

vechi” (R. Lit. 2000, nr. 2: 10); „a procedat cu destulă independență, ca un lexicograf modern” (Rom. 1966, nr. 13: 154).

b) **depășirea greșelilor** sau, din contră, **repetarea** lor: „s-au evitat astfel greșelile pe care le-au făcut lexicografii noștri din trecut” (Rom. 1958, nr. 3: 272); „Lexicografi sovietici nu s-au mărginit, ca cei din trecut, să urmărească și să înregistreze în mod pasiv vocabularul” (LR 1957, nr. 6: 7); „Tiktin e superior lexicografilor anteriori lui” (V. Rom. 1906, nr. 10–12: 511); „rezistența altor lexicografi” (Luc. 1991, nr. 33: 4).

c) **armonie**, percepută în termenii deferenței, ai continuării muncii înaintașilor sau a formării de noi generații: „Ion Coteanu, [...] mentor al câtorva generații de lexicografi” (R. Lib. 1997, nr. 2348: 15); „un factor subiectiv și onorabil, respectul lexicografului pentru munca înaintașilor săi” (LR 1996, nr. 1–6: 73); „ar fi o greșală de neiertat ca un lexicograf care vine, să zic, al douăzecilea la rând, să nu țină socoteală de cei nouăsprezece de mai înainte” (V. Rom. 1906, nr. 10–12: 510).

d) **școlile de lexicografi**. Lexicografi sunt văzuți ca un colectiv de persoane, cu infrastructură proprie, în care *conducătorul* are un rol esențial: se vorbește despre *echipe, colective (coordonate), grupuri sau biserițe*, punându-se accentul pe munca armonioasă în echipă (*efortul colectiv*). Un nume recurent este cel al lui S. Pușcariu, în calitate de creator al unei *școli de lexicografi*, prin formarea tinerilor informația fiind transmisă apoi din generație în generație. Sistemul individual de lucru este văzut fie ca un plus în cazul lexicografilor care nu fac parte dintr-un colectiv, fie ca o scădere prin neîncadrarea într-un ansamblu: „[Leon Levițchi] de unul singur, s-a așezat alături de lexicografi ca Tiktin, Dame sau Șăineanu” (Rom. Lit. 1988, nr. 34: 19); „lipsa cadrelor de lexicografi, împiedicate să se formeze în trecut de *sistemul individualist de lucru al lexicografilor burghezi*” (SCL 1954, nr. 3–4: 289).

În altă ordine de idei, Partidul este prezentat în discursurile publicistice drept un ajutor de nădejde, ca parte din propaganda politică: „Cursurile învățământului de Partid urmate în ultimii trei ani de cei mai mulți dintre lexicografi au însemnat pentru aceștia un ajutor deosebit. Aceiași oameni care în urmă cu câțiva ani erau străini de concepția marxist-leninistă se orientează astăzi din ce în ce mai bine în rezolvarea celor mai dificile probleme legate de tratarea unor termeni din dicționar” (LR 1955, nr. 3: 73).

Concluzii

Imaginarul românesc al lexicografilor de ieri și de azi este unul al discrepanțelor, în vremuri și circumstanțe distincte, variind în funcție de abordarea și pregătirea profesională a persoanelor care au redactat articolele de ziar, dar și în funcție de natura publicației.

Semnificativă pentru mentalul românesc este reprezentarea autorului de dicționare drept vector al prestigiului, distingându-se prin calitățile intelectuale deosebite care sunt elogiuate uneori prin prisma apartenenței (ideea de mândrie națională sau locală, de *fiu al satului*), dar mai ales prin cea a superiorității intelectuale, motiv pentru care acesta devine simbol sau reper. Alteori, din contră, lexicograful este proiectat ca lipsit de autoritate prin

prisma erorilor pe care le comite constant, fiind aproape întotdeauna supus criticilor și greșelilor și pendulând între amatorism și profesionalism, prezența acestuia fiind când retușată, când incriminată printr-o atitudine „demolatoare”.

Se remarcă în special metafora cognitivă a *drumului* parcurs de lexicograful-călător, dicționarul fiind reprezentat ca traseu (adesea rătăcit sau abandonat), iar procesul redactării definițiilor, drept deplasare pe distanța marcată. Am identificat și tendința de realizare a unor analogii cu alte profesii, producându-se un transfer de imaginar dinspre un domeniu spre celălalt. Creatorii de dicționare sunt înfățișați ca având un rol destul de clar delimitat, evidențiindu-se relația lor cu opera lexicografică (informația se grupează în jurul unor nuclee precum corporalitatea, maternitatea, elementul de patrimoniu, rezolvarea de probleme), dar și cu societatea, cu națiunea sau comunitatea științifică din care aceștia fac parte (caracterizată prin dinamism) sau, pe alocuri, chiar cu ei înșiși (se proiectează imagini ale supraaprecierii forțelor proprii).

BIBLIOGRAFIE

A. Izvoare

- A. = *Adevărul*, gazetă politică și literară, Iași, 1871–1872; București, 1888–1916; 1919–1937.
- AAR = *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Literare*, București, Tipografia Carol Göbl, 1889–1948.
- AAD = *Analele Academiei Române, Secțiunea I: Partea administrativă și dezbaterile*, București, Tipografia Academia Română, 1879–1887.
- ALA = *Adevărul literar și artistic*, revistă săptămânală, București, 1920–1939.
- Arcanum = *Arcanum Digiteca*, <https://adt.arcanum.com/ro/>.
- AZ = *Agenda Zilei*, cotidian de informații și divertisment, Timișoara, 1996–2009,
- C. = *Contemporanul*, săptămânal politic, social, cultural, [București], Tipografia „Dacia Traiană”; 1946–1989; serie nouă: *Contemporanul. Ideea europeană*, București, 1990–.
- C. Lit. = *Convorbiri literare*, revistă literară fondată de Societatea „Junimea” din Iași în 1867, [Serie nouă]. Iași, Întreprinderea Poligrafică „Iași”, 1970–.
- D. = *Dilema*, revistă săptămânală editată de Fundația Culturală Română, București, 1993–2004.
- Dim. = *Dimineața*, București, Atelierele „Adevărul”, 1904–1938.
- Ec. M. = *Ecoul Moldovei*, Iași, Tipografia „Modernă”, 1890–1918.
- Ep. = *Epoca*, București 1885–1889, 1895–1916; seria II, Iași, 18 sept.–1 dec. 1918; seria III, București, 2 dec. 1918–1923, 1926–1938.
- Ev. = *Evenimentul*, ziar național liberal, Iași, Tipografia „Miron Costin”, 1893–1944.
- Fă. = *Făclia*, Cluj-Napoca, 1967–1977.
- Fl. = *Flacăra*, revistă social-politică și literar-artistică, [București], Piața Scânteii, 1952–2012.
- G.L. = *Gazeta literară*, Organ săptămânal al Uniunii Scriitorilor, București, 1954–1968.
- J.N. = *Jurnalul național*, București, 1993–.
- LAR = *Literatură și artă română*, București, 1897–1910.
- LR = *Limba română*, Academia Republicii Populare Române. Institutul de Lingvistică, [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1952–1965; Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1965–1989; Editura Academiei Române, 1990–.

- Luc. = *Lucașfărul*, revistă literară a Uniunii Scriitorilor, [București], 1958–1993; 1995–2008; (sub titlul *Lucașfărul de dimineață*) 2009–.
- Lu. = *Lupta*, ziar liberal-opoziționist, Iași, București, 1884–1895.
- M. = *Monitorul de Iași*, cotidian de informații, Iași, 1991–1992. *Monitorul*, Iași, 1993–2002.
- O.c. = *Observator cultural*, revistă săptămânală, București, 2000–2004; serie nouă, 2005–.
- Op. = *Opinia*, ziar conservator cotidian, Iași, Tipografia H. Golgner, 1897–1959.
- Or. = *Orizont*, revistă a Uniunii Scriitorilor din RPR, Timișoara, 1964–1972; serie nouă, 1973–1989; *Orizont*. Revistă a Uniunii Scriitorilor din România, Timișoara, 1990–.
- Ram. = *Ramuri*, revistă literară bilunară, Craiova, 1905–1947; *Ramuri*, revistă de cultură, 1964–1989; *Ramuri*, serie nouă, 1990–.
- Rom. = *Romanoslavica*, Asociația Slaviștilor din Republica Populară Română, București, Editura Universității din București, 1958–1989.
- R. Lib. = *România liberă*, București, 1944–1949; 1950–1964; 1965–1989; Serie nouă. 23 decembrie 1989; 1990–.
- R. Lit. = *România literară*, săptămânal de literatură și artă, București, 1968–.
- Rom. P. = *România Pitorească*, București, 1933; serie nouă 1972–.
- Sc. = *Scânteia*, București, Tipografia „Curierul”, 1944–1989.
- SCL = *Studii și cercetări lingvistice*, Institutul de Lingvistică din București, [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1950–1965; Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1965–1989; Editura Academiei Române, 1990–.
- T. azi = *Teatrul azi*, București, I.P. Filaret, 1990–2020.
- Tim. = *Timpul*, [București], 1876–1884; 1889–1900; 1923–1924.
- Tra. = *Transilvania*, Brașov, Tipografia Römer&Kamner, 1868–1879; Sibiu, 1881–1946; Cluj, 1948–1969; serie nouă, 1972–1989; 1990–1999; 2002–2012; 2013–2017; 2017–.
- U. = *Universul*, București, 1884–1916; 1918–1953.
- V. Rom. = *Viața Românească*, Iași, (din 1930), București, 1906–1916; 1920–1940; 1944–1946.
- VN = *Voința Națională*, București, Tipografia „Voința Națională”, 1884–1914.

B. Lucrări de referință

- Lakoff 1993 = George Lakoff, *The Contemporary Theory of Metaphor*, în Andrew Ortony (ed.), *Metaphor and thought*, ediția a II-a, Cambridge, Cambridge University Press, p. 202–251.
- Lakoff, Johnson 1999 = George Lakoff, Mark Johnson, *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*, New York, Basic Books.
- Platon 2020 = Elena Platon, *Patrimoniu și imaginar lingvistic*, în Corin Braga, Elena Platon (ed.), *Enciclopedia imaginariilor din România*, vol. II: *Patrimoniu și imaginar lingvistic*, Iași, Polirom, p. 11–28.
- Seche 1969 = Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*. II: *De la 1880 până astăzi* București, Editura Științifică.
- Ștefănescu, Minică 2019 = Maria Ștefănescu, Mircea Minică, *Imaginar lingvistic și modele identitare în lexicografia românească a secolelor XIX și XX. I. Dicționarul limbii române al lui Laurian și Massim*, în „Dacoromania”, serie nouă, XXIV, nr. 1, p. 42–49.
- Ștefănescu, Minică 2022 = Ștefănescu Maria, Mircea Minică, *Imaginar lingvistic și modele identitare în lexicografia românească a secolelor XIX și XX. II. De la Etymologicum magnum romaniae la DLR*, în „Dacoromania”, serie nouă, XXVII, nr. 2, p. 142–151.

**IGNORANTS, FORGERS, MASTERS, OR DETECTIVES? ABOUT LEXICOGRAPHERS
AND LINGUISTIC IMAGINARY IN THE ROMANIAN PRESS**

ABSTRACT

The aim of this paper is to scrutinize the way in which lexicographers are presented in the Romanian press, starting with the second half of the 19th century. Dictionary compilers are depicted as having a clear role regarding their relationship with the lexicographic work, with the society, and the scientific community they belong to, or even with themselves. Our corpus consists of magazines such as *Adevărul*, *Voința națională*, *Curentul*, *Scânteia*, *Observator cultural*, *Limba română* etc., while linguistic information will be systemized according to the registers of the imaginary highlighted from the texts. The Romanian imaginary is full of discrepancies, according to the different circumstances under which the newspaper articles were written, or according to the distinct approaches adopted by the journalists. Of central importance is the representation of lexicographers as a symbol of prestige or, on the contrary, as a lack of authority due to the errors they constantly make. They are, therefore, criticised and referred to through the lenses of either amateurism or professionalism. It is worth mentioning that one of the most common cognitive metaphors is the *metaphor of the way*: the lexicographer stands out as a traveller, while the dictionary represents the path, which is often lost or abandoned.

Keywords: *lexicographers, linguistic imaginary, the registers of the imaginary, Romanian mentality, the Romanian press.*

